

ÖĞRENCİLERİN GELİŞİMİNE YÖNELİK OLARAK İLKOKULLARDA ANA-BABA EĞİTİMİ

Bireyin gelişiminde aile çok önemli rol oynar ve sosyalleşme sürecinde temel birimdir. Ailenin en önemli işlevleri anne ve babanın ya da diğer aile üyelerinin çocuklarına sağladıkları bakım, sevgi ve eğitimidir. Çocuk geliştikçe, ebeveynin fiziksel, bilişsel ve sosyal olarak daha yeterli hale gelen çocuğuna karşı olan davranışı farklılaşır ve bu durum giderek aile içindeki ilişkileri de değiştirir. Burada aileye düşen görev, her yaş dönemindeki çocuğuna sevgi, ilgi göstermek, aynı zamanda kontrolü hiçbir zaman elinden bırakmamaktır. Ebeveynler çocuklarının davranışsal, duygusal, kişilik ve bilişsel gelişiminde temel birim olarak büyük önem taşır. Ergenlik dönemindeki değişiklikler de aileyi ve aynı zamanda aile içi ilişkileri etkileyebilmektedir. Dolayısıyla, bir yandan ailesi ile olan bağı, diğer yandan da bireyselliğini ve özerkliğini destekleyen anne-baba tutumunun, ergenin yeterliliğini ortaya çıkarmada etkili olmaktadır. Kendine güvenen, başkalarını seven, iyi ilişkiler kuran, yapıcı, araştırmacı ve üretken gençler yetiştirilmesine özen gösterilmelidir. Aile içindeki iletişimde şiddet yerine barış, engelleme yerine gelişme, çatışma ve sürtüşmeler yerine mutluluk ve huzur, hoşgörüsüzlük yerine hoşgörü temel alınmalıdır. Esler arasındaki uyumsuzluk boşanmayı beraberinde getirmekte ve bu durum çocuğun gelişimini etkilemektedir. Ülkemizdeki boşanma oranları dünya ülkeleri arasında en alt sıralarda yer almakla birlikte, toplumumuzdaki hızlı dönüşümün, tüm kurumları olduğu gibi aile kurumunu da etkileyeceği ve bu oranın gelecekte artış göstereceği açıktır. Dolayısıyla, artık ülkemizde de boşanmanın çocuklar üzerinde yaratacağı olumsuz etkilerle nasıl başa çıkılabilir sorusuna cevap aranmaya başlanmıştır. Ancak boşanma her zaman olumsuz sonuçlara neden olacak, her boşanmış aile çocuğu problemlili olacak diye bir şey söz konusu değildir. Bazı faktörler göz önünde bulundurulduğu takdirde, olumsuz sonuçların gerçekleşmesi engellenmiş, en aza indirgenmiş olacaktır.

ANA BABALARIN YAYGIN TUTUMLARI VE BU TUTUMLARIN ÇOCUKLARIN KİŞİLİK GELİŞİMLERİ ÜZERİNDE KALICI ETKİLERİ ŞİDDETLİ RET EDİCİ ANA BABA TUTUMU

Ret etme, bir anlamda çocuğun bedensel ve ruhsal gereksinmelerini karşılamayı aksatacak kadar çocuğa karşı düşmanca duygular beslenilmesidir.

Şiddetli ret edici tutumu olan ailelerde çocuğa karşı düşmanmış gibi davranılır. Şefkat, sevgi, sıcaklık verilmez. Öz evlatları olduğu halde anne baba tarafından çocuk üvey evlat muamelesi görmektedir. Bazen sadece anne bazen de sadece baba çocuğu ret eder. Ama genelde aile içinde çocuğa soğuk davranılır.

Beğenilmez ve devamlı her yaptığı eleştirilir. Çocuğun eksik ve yanlış davranışları araştırılır. Çocuğa baskı yapmak için her türlü fırsat kollanır. Çocuğun iyi yönleri değil de devamlı kötü yönleri su yüzüne çıkarılır. Her türlü angarya bu çocuğa yıkılır. Bazen diğer çocuklar da bu muameleden nasiplerini almaktadırlar. Ama genel de günah keçisi olarak bir çocuk seçilir. Ret edilen çocuğa evdeki diğer çocuklardan farklı davranılır.

Aile sıcak, sosyal ve güven verici havadan kesinlikle yoksundur. Aile içi yaşam gerilim, çatışma ve kavgalarla doludur.

Anne baba çocuğu sevmemekte, anlamamakta ve onu diktatörce yönetmeye çalışmaktadır.

Yukarıda sayılan bu anne baba davranışlarının çok farklı sebepleri vardır. Çocuk evlilik dışı, istenmeyen bir bebek olabilir. Henüz anne baba bir çocuklarının olmalarına kendilerini, madden ve manen hazır hissetmiyor olabilirler. Çocukta bedensel ve ruhsal açıdan bir engel veya özür olabilir. Anne baba hayal kırıklığı ve suçluluk hissediyor ve suçu direk çocuğa yüklüyor olabilirler. Anne ya da baba çocuğa aşırı düşkünlük gösterip eşini ihmal ediyor olabilir. İhmal edildiğini düşünen eş çocuğu kendisine rakip olarak görebilir. Çocuğu kıskanabilir. Bu nedenle çocuğa karşı düşmanca davranabilir. Ayrıca çalışan bir anneyse çocuk bir müddet annenin çalışmasına engel olacak ve ilerlemesini durduracaktır. Bu nedenle de annenin çocuğu kabullenmesi güçleşecektir. Bazen de çocuğun aile üyelerine benzemiyor olması veya anne babanın sevmediği bir ferde benziyor olması gibi daha birçok farklı sebep anne babanın çocuğu ret etmesi konusunda söylenebilir. Ama bunlar sadece bahanedir. Hiçbir bahane çocuğu ret etme konusun da kabul edilir olamaz.

Şiddetli ret edici ailelerde çocuk horlanıldığı gibi istenilmediği de açık ve net olarak çocuğa belirtilir. Çocuk ele geçen ilk fırsatta aileden uzaklaştırılmaya çalışılır. Büyükanne büyükbaba gibi aile büyüklerinin yanına gönderilir. Veya çok küçük yaşta çalıştırılmaya başlanılır.

Şiddetli ret edici anne baba tutumlarının çok ileriki boyutlarında ne yazık ki, çocuklar birinci yaşına varmadan ölmektedirler.

ŞİDDETLİ RET EDİCİ ANNE BABA TUTUMUNUN ÇOCUĞUN KİŞİLİK GELİŞİMİ ÜZERİNDE KALICI ETKİLERİ

Şiddetli ret edici aile ortamında yetişen çocuklar yardım duygusundan uzaktır. Psikopat eğilimlidirler. Sinirli, saldırgan bir yapıları vardır. Duygusal kırgınlıkları sıklıkla yaşarlar. Hayvanlara ve özellikle kendilerinden küçük insanlara karşı düşmanca davranırlar. Sevgiye en çok muhtaç olduğu zamanlar da ret edildiği, horlandığı için çocuğun ruhu derinden yara alır. Şiddetli bir şok geçirebilir. Bu tür ailelerde yetişen çocuklar çeşitli psikolojik bozukluklara ve intihara yatkındırlar.

Çocuk kötü muameleye maruz kalmamak için anne ve babaya karşı edilgen, uysal ve erdemli olmaktadır. Çünkü direnecek gücü yoktur. Fakat içten içe anne babaya karşı düşmanlık duyguları geliştirmektedir.

Çocuk korkaktır. Hayal kırıklığına uğramıştır. Çünkü çevresindeki diğer anne babaların çocuklarına nasıl davrandıklarını görmektedir. Hiçbir zaman kendisine ait bir güven duygusu geliştiremeyecektir. Güven duygusunu oluşturacak ortamdan her zaman yoksun kalmıştır. En yakınları dahi kendisiyle ilgilenmemiştir.

İleriki dönemlerde inatçılık, hırçınlık, uyumsuzluk, çete elebaşlığı ve çetelere üye olma, yasa dışı eylemlerde bulunma, depresyon, nevrozlar ve intihar eğilimleri görüle bilinir. Kendi

dışındaki insanlarla yeterli iletişimi kuramadığı için saldırganlığını kendisine yöneltmektedir. Şiddetli ve aşırı bastırılmış duygular nedeniyle dengesiz bir kişilik sergilemektedirler.

KAYITSIZ VE PASİF ANNE BABA TUTUMU

Pasif ve kayıtsız ebeveyn, çocuğun davranışları karşısında "ilgisiz ve kayıtsız" davranışlar sergileyen anne babadır. Onlar için çocuğun varlığı ve yokluğu belli değildir. Bu gruba giren anne babalar hoş görü ile boş vermeyi birbirine karıştırmaktadırlar.

Anne baba çocuğa karşı çocuğun kendisini rahatsız hissedecek kadar kayıtsız kalabilmektedir. Çocuğu ihmal eden anne baba zorunlu olduğu zamanlarda, çocukla yüzeysel bir ilişki kurabilmektedir.

Çocuk anne babayı rahatsız etmediği müddetçe, görünürde çocukla ilgili pek bir problem yoktur. Eğer çocuk anne babayı rahatsız eder ve onların yollarına çıkıp engel teşkil ederse, anne baba çocuğa karşı düşmanca bir tutum ve tavır takınır. Çocuğu düşman kuvvet ilan ederler. Daha sonra ise çocuğa karşı yine kayıtsız tutum sergilerler. Anne babaların kişilik yapıları değişkendir. Rahat, sessiz, vurdumduymaz pasif oldukları gibi saldırgan da olabilirler.

Bazı anne babalarsa çocuğa karşı kayıtsız kalmanın ona ilgi ve sevgi vermemenin doğru olduğunu düşünmektedirler. Niçin böyle düşünürler? İhtimaller: "Çocuk şımarabilir. Yarın öbür gün anneyi anne babayı da baba olarak bilmez. Evde anne babanın otoritesi sarsılır. Doğru anne baba tavrı böyle olmalıdır. Çünkü benim annemde babamda bize böyle davranırdı..." Gibi hiçbir bilimsel gerekçesi olmayan düşünceler nedeniyle istemelerine rağmen çocukları ile yakın ilişki kurmaktan kaçınırlar. Yıllar sonra yaptıkları hatanın farkına varırlar ve bu hatayı telafi edebilmek için "Oğlumla/Kızımla yaşayamadım, bari bunları torunlarımla yaşayayım" düşüncesiyle torunlarına karşı aşırı sevgi gösterisinde bulunurlar. Torunlarının sevgilerini kazanmak için rüşvet verirler. Çocuklarının koydukları kurallarda hafif delikler açarlar ve torunlar için sığınılacak bir liman gibi olurlar. Ama tüm bu telafi çalışmaları çocukların geçmişte alamadıkları sevgiyi onlara geri vermez. Ülkemizde bazı bölgelerde hala geçerli olan bir geleneğimiz vardır. "Büyüklerin yanın da çocuk sevilmez, öpülmez, kucaklanmaz hatta öyledir ki, çocuk ağlıyor olsa dahi büyüklerden izin alınmadığı müddetçe çocuğa bakılmaz." Nedir bu geleneğin mantığı?....

DEĞİŞİM İÇİN BİR BAŞLANGIÇ YAPMANIN ZAMANIDIR NEDEN BU GÜN OLMASIN? KAYBEDEBİLECEĞİNİZ HİÇ BİR ŞEY YOK AMA KAZANACAĞINIZ ÇOK ŞEY VAR ÇOCUKLARIMIZ...

Yukarıda anlatılan, kayıtsız, pasif ve ilgisiz anne babaların tutumlarının çeşitli nedenleri vardır. Kısaca bu nedenler şunlar olabilir:

Çalışma hayatının yoğun temposu nedeniyle anne babalarda oluşan aşırı yorgunluk ve çocuklara ayırabilecek zamanın çok sınırlı olması, ayrılan zamanın da etkin kullanılmayışı, çocuk bakımını annenin dışındaki büyükanne veya büyükbabanın üstlenmesi, evde bakıcının

bulunması ve bunların çocuğu anne babayla paylaşmak istememeleri, çocuğun her işinin bu kişiler tarafından yapılıyor olması, çocukla paylaşımın az olması, çocuktan uzak yaşılanıyor olması, anne baba olmak için fiziksel, ruhsal ve bedensel açıdan hazır bulunuşluk seviyesinde bulunulmaması, anne babanın aralarında ki problemlerle çok fazla haşır neşir olmaları ve bu problem yumağında çocuğu yok saymaları, çok fazla çocuğa sahip olduğu için gerekli ilginin gösterilmemesi gibi daha bir çok nedenler sayılabilir. Ama hangisi çocuğunuzu kaybetmeniz için yeterli neden olabilir?

KAYITSIZ VE PASİF ANNE BABA TUTUMUNUN ÇOCUğUN KİŞİLİK GELİŞİMİ ÜZERİNDE KALICI ETKİLERİ

Kayıtsız, ilgisiz ve pasif anne baba tutumuna maruz kalan çocuklar kendilerine yöneltilen düşmanlıktan daha çok ilgisizliğe karşı savaşılmaktadırlar. İhmal edilmiş bir kimse olarak, ana babanın ilgisini çekmek için çoğu zaman kötü davranışlar sergilerler. Çünkü uslu duran, problem çıkarmayan çocukla çoğunlukla kimse ilgilenmez. "Ağlamayan bebeğe meme verilmez" denilir. Bundan çıkardığımız sonuç şu ki : "Çocuk doymak istiyorsa ağlamalıdır." "Anne babamın ilgisini çekmek istiyorsam yaramazlık yapmalıyım. Uslu durduğumda benimle ilgilenmiyorlar. Küçükte olsa yaramazlık yapınca evde ilgi noktası ben oluyorum" düşüncesi çocukta yerleşir. Çocuğun ceza alması dahi kısa bir müddet için var olduğunu hissettirdiği için, ceza ödöl durumuna geçmektedir. Çocuklar agresif, saldırgan ve suçla yönelik davranışlar gösterebilirler. Çünkü anne baba çocuğun olumlu değil de olumsuz davranışları pekiştirilmektedir. Oysa çocuk uslu durduğun da söylememiz gereken küçük sözler vardır."Aferin oğluma/kızıma bak nasıl da uslu uslu kendi başına oynuyor. Kimseyi rahatsız etmiyor." Şeklinde davranışlar çocukta pekiştirilmiş olsa emin olun bir müddet sonra çocuğunuzun davranışları olumlu yönde değişecektir. Davranışı değiştirmek istiyorsanız önce olumlu olanları pekiştirin çocukla iyi bir iletişim kurduktan sonra çocuğun olumsuz davranışlarına yönelin. Önce kolaylıkla düzeltebileceğiniz davranışlardan başlayın. İlerleme kaydettikçe çocuğa manevi ödöl vermeyi unutmayın.

İlgisiz bir ailede büyüyen çocuğun tek amacı birazcık şefkat alabilmek dikkat çekmek ve varlığını ispatlayabilmektir. Daha ileriki yıllarda ev ortamında bulamadığı ilgi ve sevgiyi dışarıda arayacaktır. Ufakta olsa sevgi mesajını farklı yorumlayacak ve sığınılacak bir liman arayacaktır.

Çocuk büyüdükçe aile ile çatışmaları artacak, aileden intikam alma yollarını arayacaktır. Yaşı ilerledikçe aileden uzaklaşacaktır. Anne babanın ilgiye bakıma muhtaç olduğu zamanlarda onların yanın da olmayacaktır. Çünkü kendisinin ilgiye sevgiyeye ihtiyacı olduğu zamanlarda anne baba tarafından bu ilgi ve sevgi ondan esirgenmiştir.

BASKICI, OTORİTER, KATI VE SIKI ANNE BABA TUTUMU

Çocuğunu, kendi ideallerinde yaşattığı kalıplara uygun küçük bir yetişkin yapma çabasıyla, yola çıkan ana babaların çoğunlukla katı, baskıcı ve hoşgörüsüz bir tutum içinde olduklarını görürüz. Çocuğumuz bizden yaşça bedence ve ruhça küçük olabilir fakat bu çocuğumuzun bizim bir model küçüğüümüz olması anlamına gelmez. O henüz bir çocuktur. Evet çocuktur. Yaramazlık ve hatalar yapması kadar doğal olabilecek ne olabilir ki? Çocuğun isteği sadece çocukluğunu yaşayabilmektir. Söyler misiniz? Çocuğunuz çocukluğunu şimdi yaşamayacak

da ne zaman yaşayacak? "Yaşamadığım çocukluğumun hesabını kimden soracağım? Kim bilir?" diyor şair. Katı, baskıcı eğitim tarzını benimseyen ailelerdeki bu şansız çocukların hiçbir zaman çocukluğunu yaşama fırsatları olmaz. Evde askeri bir sistem hâkimdir. Kalkış saat 07.30, kahvaltı saat 08.00, ...en geç yatış saati 21.30 tur. Askerlerin dahi hafta sonu programları farklı olduğu halde, evin düzeni değişmesin diye çocukların bu programın da değişiklik yapılmaz. Katı baskıcı eğitim tarzını benimseyen ailelerdeki bu şanssız çocukların hiçbir zaman çocukluklarını yaşama fırsatları olmaz. Onlar her zaman "Çocuk yetişkin" olurlar. Bu tür çocuklara toplumumuzda "Büyümüşte küçülmüş" denilir.

Anne babanın gözleri sürekli bu çocukların üzerindedir. Davranışlarında oturuşlarında, kalkışlarında, konuşmalarında, gülmesinde, yemesinde, içme-sinde kısaca çocuğun yaptığı her türlü harekette bir kusur bir yanlış arayıp dururlar. Sürekli kusur aradıkları içinde çocuk devamlı tetik altındadır. Streslidir. "Acaba yine mi hata yaptım? Yoksa yaptığım yanlış mı? Annem babam bunu duyarsa ne der?" Kaygısını çocuk devamlı yaşar. Devamlı tedirgin olduğu içinde (çocuk bu durumdayken) ,anne baba hata bulmakta hiç de zorlanmazlar. Çocuğa sürekli kızıp, azarlarlar. Onu hor görürler. Çeşitli olumsuz özelliklerle çocuğu nitelendirirler. Hatta daha da ileri giderek "Çocuğumu eğitiyorum, terbiye ediyorum ." Mantığıyla çocuğa bu tür ailelerde şiddet uygulanır. Böylece çocuğu kendi istedikleri kalıba sığdırmak için devamlı zorlayıp dururlar. Yaptırım gücü anne babadadır. Onlar devamlı haklı kısım- dadırlar. Anne baba isteklerinden en ufak bir ödün vermek istemezler. Çocuğu anlama çabasını hiç göstermezler. Belki sonuçta çocuğun aileye gösterdiği direnç kırılır ve ailenin istediği kılıfa, kalıba zorda olsa çocuk girer. Aile istediği gibi uzaktan kumandalı bir çocuğa sahip olur. Ama geriye çocuktan çok fazla bir şey kalmaz. Anne baba başarıya ulaşmıştır. Ama silik kişilikli bir çocukları olmuştur bu arada...

Baskıcı, otoriter, katı, sıkı ailenin verdiği eğitim de ceza her zaman ön plandadır. Ayrıca çocuğun işlediği suçla ceza orantılı değildir. Genelde "Ona iyi bir ders olsun, bir daha ömür boyu bu hatayı yapmasın, diğer çocuklara da örnek olsun." Düşüncesinden yola çıkılarak çocuğa verilen cezalar çok ağır olur. Ailenin verdiği disiplin çocuğu bunaltır, sıkır, hatta hayattan usandırır. Çocuğun en doğal hakları dahi aile üyeleri tarafından çocuğa uslu olmasının bir ödülü olarak verilir. Çocuktan yaşının üstünde bir olgunluk beklenir. Ve çocuğa özgürlük kesinlikle verilmez.

BASKICI, OTORİTER, KATI VE SIKI ANNE BABA TUTUMUNUN ÇOCUĞUN KİŞİLİK GELİŞİMİ ÜZERİNDE KALICI ETKİLERİ

Anne babanın çocuğu sürekli eleştiriyor olması çocuğu çekingen yapar. Çocuk attığı her adımda yanlış yapma korkusu içindedir. Duygularına ve isteklerini önem verilmediğini görerek, bunları içinde tutmaya çalışır. Duygu ve düşüncelerini içine atarak onları bastırır. Çocukla anne baba arasındaki iletişim daima yüksek gerilim hattı gibidir. Çocuğun oyundan birkaç dakika geç gelmesi yemeği üzerine damlatması vs. gibi küçük olaylar bile büyük çatışmalara sebep olur.

Çoğu kez çocuk kendisinden bekleneni ailesine veremez. Çocuğun bir yandan içinden gelen doğal çocukluk eğilimleri ve diğer yandan bunlara zıt aile kalıpları varsa çocuk iki eğilim arasında sıkışıp kalmaktadır. Bütün bu yaptırımlar, zorlamalar çocuğu kıskaç gibi sıkır. Kurtulmak için çeşitli çareler aramasına neden olur. Çocuğun her çare arama girişimi çoğu

kez ailenin yeni ve daha ağır baskılarıyla cevap bulur. Yeni çareler... yeni cezalar... yeni azarlar... ve giderek daha da şiddetlenerek artmaktadır. Bütün bunların sonunda çocuk kendi iç dengesini yitirir. Ya tümüyle çığırından çıkar ve ele avuca sığmaz ya da tamamen renksiz, kişiliksiz, varlığı yokluğu belli olmayan birisi haline gelir. Çekingendir. Başkasının etkisinde kolaylıkla kalabilir. Kim nereye çekerse o tarafa yönelir. Çünkü artık kendisine ait bir şey kalmamıştır. İnsanlar tarafından kolay kandırılır, kullanılır. Aşırı hassas, kırılğan ve hastalıklı bir kişilik yapısı görülebilir. Aşağılık duyguları gelişmiştir.

Suçlayan, cezalandıran, sürekli çocuğun her yaptığına karışan anne babanın çocukları kolayca ağlayan çocuklardır.

DENGESİZ, KARARSIZ VE TUTARSIZ ANNE BABA TUTUMU

Çocuk eğitiminde tutarsızlık çok yönlüdür. Çocuğun belli bir davranışı kimi zaman hoş görülmesi kimi zamanda aynı davranış yüzünden ceza alması çocukta cezanın anlamı ve suçun niteliği hakkında kuşklar uyanmasına neden olur. Acaba çocuğun bu davranışı anne babanın belirli bir anında, örneğin işten yorgun argın geldiklerinde, sinirli olduklarında veya evde misafir olduğunda mı yanlıştır? Sakıncalıdır? Yoksa her zaman sakıncalı ve uygun değildir?. Örneğin çocuk evde ıslık çalıyordu.

ANNEMİZİN DURUMLARI ANNEMİZİN DAVRANIŞI

- Dinlenmiş ve el işini yapıyor. Çocuğun davranışı normal algılanır.
- Stresli, başı ağrıyor. Sinirlenir. Kızar ve bağıır. Çocuk her ne yapmışsa hatalı olarak algılanır.

Olay aynı olaydır. Fakat annemizin verdiği tepkiler farklıdır. Çocuk annesinin ne zaman iyi ne zaman kötü olduğunu anlamak ve ona göre davranmak zorundadır. Peki ne zaman doğru anı yakalayabilir?...

Diğer bir örnekte. Çocuk eliyle yemek yiyor ve bir kısmını da döküyor.

- Evde yabancı kimse olmadığı için "Çocuktur, bırak yapsın." deniliyor ve normal karşılanıyor.
- Evde misafir olduğun da ise "Aaa! Ne ayıp hiç elle yemek yenilir mi? Bak yere de dökmüşsün. Pis çocuk oldun şimdi. Aslında hiç böyle yapmazdı. Bu gün buna ne oldu bilmem."denilir.

Yukarıda vermeye çalıştığımız örneklerin sayısını çoğaltabiliriz. Davranış aynıdır ama verilen tepki aynı mıdır? Çocuk olsanız siz ne düşünürdünüz?

Anne baba arasındaki tutarsız olan eğitim görüşleri de önemlidir. Annenin ak dediğine baba kara diyor mu? Anneden evet cevabı gelirken baba kesinlikle olmaz diyor mu? Çocuğun yaptığı bir davranış anne tarafından hoş görülüyor, baba tarafından cezalandırılıyorsa, çocuk "Bu hareketi annemin yanında rahatlıkla yapabilirim. Ama babamın yanında yapmamalıyım." demektedir. Bu da çocuğu " Her türlü davranışı yapabilirsin yeter ki yerini ve zamanını bil." Anlayışına götürebilir.

Anne babanın çocuğun yanında ve onun hakkında birbirlerini eleştirmeleri, birinin olumlu yaklaşımına diğersinin olumsuz tutumu veya anne ya da babadan herhangi birisinin devamlı çocuğun tarafını tutuyor olması, çocuğu koruyup kollaması ve karşı tarafı düşman kuvvet ilan etmesi, çocuğa yargıç rolü oynatılması da çok sıklıkla rastladığımız eğitim yanlışları içerisinde yer almaktadır.

Unutulmamalıdır ki çocuklar en başta da söylediğimiz gibi çok iyi gözlemcidirler. En iyi gözlemledikleri kişilerse anne baba olarak bizleriz. Bu etkili gözlemleri sonucunda çocuk anneyi ve babayı nasıl kullanabileceğini, onlardan nasıl yararlanabileceğini çok çabuk öğrenir.

Anne baba mutlaka aynı eğitim görüşüne sahip olmalıdır. Baba çocuğa bir suç işlemesi sonucunda ceza verdiğinde anne hemen "Annelik şefkat duygularını kabartarak" çocuğu kucaklayıp sevmemelidir. Aldığı cezanın niteliği, hangi davranışın sonunda aldığı, çocuğa mutlaka açıklanmalıdır ki çocuk bir daha aynı davranışı tekrarlamasın.

Bir tutarsızlık ve dengesizlik örneği de anne babanın kendi şahıslarında yaşanabilir.

Örneğin:

Anne : "Oğlum oyuncaklarını topla."

Çocuk : Uzun süren bir sessizlik ve anne cevap alamıyor.

Anne : Hadi benim tatlı oğlum şu oyuncaklarını toplayiver. Bak birazdan misafirler gelecek Evimiz dağınık olmasın, sonra "Bak ne pis evleri varmış" derler.

Çocuk : Toplamayacağım işte, daha ben oynayacağım.

Anne : Hadi kalk topla diyorum sana! Daha bir çok işim var, senin oyuncaklarınla şimdi uğraşamam.

Çocuk : Top-la-ma-ya-ca-ğım

Anne çok sinirlenir. Bağırılmaya başlar. Çocuk yine oyuncaklarını toplamamakta direnince anne kendini tutamaz ve çocuğunu döver.

Böyle bir durumda çocuğa sözünü dinletmek için çaba sarf eden annenin, bir isteğini yaptırmak için önce yumuşak tonda konuştuğu ve derdini anlatmaya çalıştığı, olumsuz yanıt alınca sesini yükselttiği, çocuğun isteğini yerine getirmemesi halinde onu cezalandırdığını, çocuk yüksek sesle ağlamaya başladığında ise çocuktan özür dilemeye başladığı görülmektedir. Annelik duyguları ağır bastığı için çocuğun ağlamasına dayanmamakta ve hemen yaptıklarından pişman olmaktadır. Böyle bir ailede yetişen çocuk sık sık bu ikilemleri yaşar. Annesi onu seviyor mu? Dövüyor mu? Belli değildir.

Bazen anne babalar çocuğun verdiği tepkilere karşı nasıl davranması gerektiği konusunda kararsız kalabilmektedir. Bazen gülüp geçmekte bazen de "Acaba hatalı mıyız?" şeklinde düşünmektedirler.

Ailede dengesizlik ve tutarsızlık çocuklar arasında ki davranışlarda farklılıklar ortaya çıkarabilmektedir. Hiçbir anne ve baba çocuk ayırımı yaptığını kabul etmez. "Beş parmaktan birini kes bakalım hangisi acımayacak." denilirken beş parmağın eşit yaratılmadığının ve hepsinin birbirinden farklı olduğunun acaba farkında değiller midir? Bütün çocukların eşit

düzyeyde sevildiklerini söylemelerine rağmen kimi anne babanın bazı çocuklarını daha çok sevdiikleri gözlenmektedir. Böyle durumlarda anne babalar sevdiikleri çocuklara daha fazla zaman ayırır ve onları kayırırlar. Evdeki diğey kardeşler bu durumu fark ettikleri andan itibaren hem anne babaya hem de kardeşlerine karşı kıskançlık ve kin duyguları beslemeye başlarlar. Anne babanın gözündeki bu kardeşi düşürmeye ve onu kötülemeye çalışırlar. Amaç anne ve babadan biraz daha fazla ilgi ve sevgi koparabilmektir.

Anne ve babaların çocuklar arasındaki tutarsız ve ayırıcı davranışlarından bir başkası ise kız erkek çocuk ayırımıdır. Erkek çocuklar kız çocuklara oranla daha ayrıcalıklıdırlar. Erkek çocuklar el üstünde tutulurken kız çocuklar daha geri planda yer almaktadır. Bazı aileler de ise durum tam tersine olabilmektedir.

Çocuğa verilen eğitim türünde de tutarsızlık görülmektedir. Anne babalar çocuklarına karşı bazen çok hoşgörülü, bazen katı, bazen demokratik bazen de vurdumduymaz. Davranabilmektedirler. Bu durumda çocuğun kafası oldukça karışmaktadır. Hatta eğitimdeki bu tutarsızlık anne baba arasında da görülmektedir. Bazen sadece anne tutarsız davranırken bazense baba tutarsız davranabilmektedir. Çocukta bu nedenle dengesiz hareketler sergilenmektedir. Çocuk müneccim değildir ki anne babasının ruh durumunu önceden tahmin edebilsin ve ona göre davranabilsin.

Büyük çocukların yetiştirilme tarzı ile küçük çocukların yetiştirilme tarzları arasında farklılıklar görülmektedir. İlk çocuğu yetiştirirken daha otoriter,kuralcı ve hatalı olurken,ortanca çocuklara ise biraz daha esnek davranılmakta ,küçük çocuklar da ise daha sevecen ve hoş görülü olunmaktadır.. Anne babaların küçük çocukları daha fazla korudukları ve büyük çocuklara ise erken yaşta fazla sorumluluk yüklenildiği de diğey bir gerçektir.

"Çocuklara boyun eğmede" anne babanın yaptığı diğey bir eğitim hatasıdır. Anne baba çocuğun eve hâkim ve hükmeden kişisi olduğunu kabul etmişirler."Aman ağlamasın. Hasta olmasın. Zaten özürülü biz onu üzmemelim .O tek çocuğumuz onun istediğini yapmayacağız da kimin istediğini yapacağız?... "Gibi düşüncelerden yola çıkan anne babalar bir müddet sonra çocuğu hiçbir şekilde frenleyemez hale gelirler. Çocuk ev içinde ve evin dışında da her zaman ve her yerde kendi dediğinin olmasını ister. Anne babaya dediklerini yaptırmaya çalışır.

DENGESİZ, KARARSIZ VE TUTARSIZ ANNE BABA TUTUMUNUN ÇOCUĞUN KİŞİLİK GELİŞİMİ ÜZERİNDE KALICI ETKİLERİ

Çocuk hangi davranışın nerede ve ne zaman yapılmayacağını kestiremez. Neyin doğru neyin yanlış olduğunu bilemez. Ayrıca çocuk yaptığı davranışın doğru olup olmamasından daha çok "Ne zaman yaparsam cezadan kurtulabilirim." Düşüncesiyle ilgilenir."Her şey yap ama cezadan nasıl kurtulabileceğini bul." Tekniğini geliştirir.

Çocuk kendini kanıtlamak ve dikkatleri üzerine çekmek için sinirli, ürkek yumuşak huylu, ılımlı, söz dinleyen bir çocuk olmak ya da kendi benliğini ve bağımsızlığını göstermek için kavgacı, asabi, çabuk kırılıp öfkelenen, tepkisel bir kişilik yapısı geliştirebilir. Her şeyden önemlisi dengeli ve sağlıklı bir kişilik yapısı geliştirmek için oldukça fazla çaba harcaması gerekecektir. Dengesiz, tutarsız ve kararsız anne baba tutumu çocuğun kişilik gelişimini baltalar. Çünkü çocuk her zaman "Neyi, nerede, ne zaman ve nasıl yapmalıyım.?" sorularıyla

o kadar meşgul olur ki o yapmaya kalkana kadar başkaları çoktan eyleme geçmiş olur. Çocuk kendi kişilik gelişimi sağlamak için oldukça uzun zaman ve emek harcar ama asla istenilen sonuca ulaşamaz.

ABARTILMIŞ SEVGİ VE AŞIRI KORUYUCU ANNE BABA TUTUMU

Aşırı istenilen, geç kavuşulan, tek çocuk, ilk çocuk, tek erkek veya kız çocuk, en küçük çocuk, geniş bir sülalenin tek erkek çocuğu gibi çocuklar genellikle abartılmış sevginin odak noktası olurlar. El bebek gül bebek büyütülürler. Kucaktan yere indirilmezler. Genellikle bu tür çocuklar erken konuşup geç yürürler. Aile tarafından çocuğun her çağrısına cevap verilir. Bir kral gibi her dediği hiç istisnasız anında yerine getirilmeye çalışılır. Bu tür çocukların üzerlerine titrenir. Ağlamasın, üşümesin, terlemesin hasta olmasın, yorulup incinmesin, mikrop kapmasın diye aile üyeleri ellerinden gelen tüm gayreti gösterir. Adeta çocuk bir cam fanus içinde büyütülür.

Abartılmış sevgi ve aşırı koruyuculuk daha çok anne çocuk ilişkisinde ortaya çıkmaktadır. Aşırı koruyuculuğun ve sevginin altında yatan ana sebep annenin yalnızlığı ve hayattan özellikle de eşinden ve evliliğinden beklediğini bulamamış olmasıdır. Aşırı koruyucu anne çocuğuyla öyle bütünleşir ki onun büyüdüğünü ve olgunlaşabileceğini asla kabul etmek istemez. Bu tür anne babalar (Çocuklar genelde üç yaşından itibaren rahatlıkla kaşık kullanabilir) çocukları 8-9 yaşlarında olmasına rağmen yemeklerini kendileri yedirmek isterler. Ergenlik çağında bulunan 13-14 yaşındaki çocuklarına kendileri banyo yaptırmak isterler. Çocuğun veya gencin kıyafetlerini anne baba seçer. Çocuğa evde seçim konusunda pek söz hakkı verilmez. Çocuk ergenlik çağına girmiş olmasına rağmen anne çocuğuyla yatmak ister. Sebep olarak da "Geceleyin çocuk korkulu bir rüya görür de, korkarsa ben onun sesini duyamam, onun yanın da olmalıyım ." gibi bahaneleri vardır. Anne bu tür davranışlarıyla çocuğuna olan derin sevgisini dile getirdiğini ve çocuğuna yardım ettiğini düşünmektedir. Ama gerçekte kendi yalnızlığını ve mutsuzluğunu, çocuğuna kendisini adayarak telafi etmeye çalışmaktadır. Çocuğunu kendine aşırı bağımlı yaparak kendisini değerli ve eşi bulunmaz hissetmektedir. Çünkü çocuk en ufak davranışta dahi annesinin fikrini almaktadır. Anne çocuğu kendisine tutsak etmekte ve bağımlı kılmaktadır.

Aşırı koruyucu ve abartılı sevgisi olan anne babalar çocuklarına derin duygusal bağla bağlıdır. Anne baba çocukları için sebepsiz yere aşırı kaygı içindedirler. Bu kaygı da onları çocuklarını aşırı korumaya yönlendirir. Çocuğu mutlu edemeyeceklerini düşündükleri için hep endişelidirler. Çocuğa karşı boğucu şefkat gösterirler.

"Çiçeğin suya ihtiyacı vardır ama çok sularsanız ölür gider."

Bu tür ailelerde çocuğa doğal yaşam hakkı verilmez. Onu ilgilendiren kararlar da yaşı kaç olursa olsun fikri sorulmaz. Çocuğa ve onun problemlerine karşı objektif davranılmaz. Çocuğun yanlışları anne baba tarafından görülmek istenmez, olanlar ise bertaraf edilmeye çalışılır. Anne baba çocuğa yaptırmak istedikleri bir davranış için duygu sömürsü, (yemedim yedirdim, giymedim sana giydirdim, gençliğimi sana feda ettim..) metodu ve şiddetli şefkat yöntemi kullanırlar.

Aşırı bağımlı bir çocuk kendine ait bir kişilik yapısı geliştirmekte çok zorlanır. Aşağıdaki örnek sanırım size biraz yardımcı olacaktır.

8 yaşındaki bir çocuk okul başarısızlığı nedeniyle annesi ile birlikte sorunun çözümü için bir rehberlik merkezine başvurur. Kısa bir öz geçmiş ve genel problemin hikâyesi alındıktan sonra çocuğun okul korkusu geliştirdiğini tespit edilir.

Rehber öğretmenle çocuk arasında şöyle bir konuşma geçer.

En çok hangi yemeği seversin ?

Çocuk çekingen ürkek bakışlarıyla önce annesine sonra rehber öğretmene bakar. Annesinin rehber öğretmenin sorduğu soruya cevap vereceğini ümit ederek susmayı tercih eder.

Peki, patates kızartmasını sever misin? Diye sorduğunda ise annesine yönelerek "Anne ben patates kızartmasını seviyor muyum? Dedir. Çocuk 8 yaşında ve hala hangi yemeği severek hangi yemeği ise sevmeden yediğinin farkında dahi değildir. Çünkü bu güne kadar ona bu konu hakkında hiç soru sorulmamıştır.

"En iyiyi anne baba bilir. Çocuk için en iyi kararları anne baba almalıdır." Mantığı evde hâkimdi. Çocuk okulda ailenin verdiği sevgi ve desteği bulamadığı için okulu sevmiyor ve ders çalışmıyordu. Amacı ise okuldan bir an önce kovulmak ve evde rahat bir hayat sürmektir.

Bu konuda yine aynı rehber öğretmen anlatıyor:

9 yaşında çocuk gece gündüz devamlı altını ıslatıyordu. Herhangi bir fiziksel bozukluğu da bulunmuyordu. Yaptığım görüşmeler sonucunda ise annenin çok titiz ve aşırı koruyucu olduğu, bu nedenle de ortalığı kirletecek düşüncesiyle 5 yaşına kadar çocuğun devamlı altının bağlandığı ve 5 yaşından sonra ise gece bezlenmesine devam edildiği, çocuk tuvaleti kullanmak istediğinde ise normal temizliğinin kendisi tarafından değil de annesi tarafından yapıldığı öğrenildi. Çocuk tepki davranışı olarak artık devamlı altını ıslatmayı tercih etmişti. Böylelikle annesine sinir krizleri geçirttirerek ondan bir nevi intikam alıyordu.

Bu somut örneklerde anne babanın aşırı koruyucu tavır ve yoğun sevgi bombardımana çocuğun tutulmasının ne kadar yanlış olduğu görülmektedir. Çocuğun yeterli kas gelişimine sahip olduktan sonra tuvaletini kendi kendisine yapmasına ve kendi başına yemek yemesine, uyumasına, giyinip soyunmasına, kendi seçimlerinin olmasına, arkadaşlarının davetlerine katılmasına ve onları davet etmesine, psikososyal gelişiminin tamamlanmasına sevgi ve koruyuculukta ölçülü davranarak onlara yardımcı olmalıyız. Onlara özerklik tanımalıyız.

ABARTILMIŞ SEVGİ VE AŞIRI KORUYUCU ANNE BABA TUTUMUNUN ÇOCUĞUN KİŞİLİK GELİŞİMİ ÜZERİNDE KALICI ETKİLERİ

Aşırı koruyucu ve abartılmış sevgi ile büyütülen çocuklar hayata ve sosyal yaşama gereğince hazırlanamazlar. Hayattan edinmeleri gereken deneyimleri edinmeden hayatla karşı karşıya kaldıklarında uyum sağlamakta güçlük çekmektedirler. Ailenin sıcak kucağından ayrılmak

istememezler. Toplum içinde bu tür çocuklara "Anne kuzusu" veya "Süt çocuğu" gibi isimler takılmakta ve bu şekilde muamele görmektedirler. Beceriksiz, çekingen ve sakar görünürler. Atılım ve başarıma gücünden, kendilerini kabul ettirme istek ve yeteneğinden yoksundurlar. İçlerindeki cevher kolay kolay su yüzüne çıkmaz. Çoğunlukla başarısız ve mutsuz olurlar. Toplumsal yaşam bir kavga ve bir güç yarışıdır. Çocuk bu yarışta baştan yenilgiyi kabul eder. Çocukta yarışma isteği dahi görülmez. Aileden uzak yaşamak çocuk için oldukça acıdır. Ailenin aşırı hoşgörüsü ve çocuğa olan düşkünlüğü çocuğu bencil yapar. Çocuk dünyanın merkezi olarak kendisini görür. Daima dikkat çekmeye ve etrafındaki kişileri kendi emri altında tutup, hizmet ettirmeye çalışır. Çok zayıf bir sosyal uyumu vardır. Arkadaş çevrelerinde lider olmadığı zamanlar dışlanırlar. Çocuk kendini topluma kabul ettirmek için zaman zaman isyankâr davranışlar sergileyebilirler.

Çocuk ailesine olan bağımlılığını dış çevreye de genellebilir. Onu himayesi altına alabilecek herkese karşı bağımlı olmaya başlar. Yaşamı boyunca bu böyle devam eder. Ailesinden gördüğü sevgi ve himayeyi de eşinden bekler. Hiç büyümeyen "Yetişkin-çocuk" olarak kalırlar.

Anne baba olarak çocuğa doğal yaşam fırsatını vermeliyiz. Psiko-sosyal gelişimi için yardımcı olmalıyız. Gelecekte girişimci, sosyal ve olgun bir kişi olması için imkânları sağlamalıyız.

Çocuklar hayatları boyunca kendi ayakları üzerinde kendileri durabilmelidirler. Anne baba olarak bizim görevimiz çocuklarımıza iyi örnek olarak rehberlik etmek ve kendi başlarına sağlıklı, mutlu bir hayat sürmeleri için gerekli imkânları sağlamak ve eğitimi verebilmektir.

GEVŞEK ANA BABA TUTUMU

Gevşek ana baba tutumunda ana babanın çocuğa egemen olma ve onun üzerinde baskı kurma eğilimi yerine, çocuğun başına buyruk yetişmesi dilediğince davranması ve çocuğun üzerinde aile denetiminin olmaması vardır.

Çocuğun aşırı hareket ve davranış serbestliği vardır. Kendine ve çevresine zarar verebilecek davranışlar da bile etkili denetimden uzaktır. Müdahale kabul edilmez. "Bırak karışma! Neyin doğru neyin yanlış olduğunu kendisi bulsun. Yaşayarak öğrensin."Mantığı ailelerde söz konusudur. Çocuğa neyi yapması veya neyi yapmaması konusunda bilgi verilmez. Örneğin çocuk yanan sobaya doğru gitmektedir."Eli birazcık yansın sonra bir daha değil sobaya, sobanın etrafına dahi yanaşmaz."denilir. Çocuk sobanın sıcak bir madde olduğu ve fazla yaklaşınca insanın canını yaktığını acı bir tecrübe ile öğrenmiş olur.

Çocuğa hiçbir zaman kesin kurallar belirtilmez. Aile çocuğun davranışları canlarını çok sıkıdığı zamanlar da (ara sıra da olsa) sert çıkışlarda bulunurlar. Ceza verirler, çocuğu kısıtladırlar ve gözdağı verirler. Fakat bunların hiçbirin de caydırıcılık söz konusu değildir. Çocuğa ceza verilir ama nedeni açıklanmaz. Suçunu kendisi bilsin denilir. Aile içinde çocuğa sayısız haklar tanınmıştır. Ancak çocuğun nerede duracağı kesinlikle belirlenmemiştir. Kuralları uygulama ve denetleme düzensizdir. Ana baba çocuğun yanlış davranışlarını görmekte ama "İyi bir eğitim baskıcı değil, özgür olmalıdır." Düşüncesi ağırlıkta olduğu için çocuğa sınırsız özgürlük tanımaktadırlar."Benim çocuğum ideal

davranışlara sahip olmalı." Demekte ve çocuğa küçük de olsa baskı yapmamaktadırlar. Anne baba çocuğun davranışlarına karışmamakta yalnız büyük bir problem olduğunda varlıklarını hissettirmektedirler.

Çocuk merkezli bu tür ailelerden gelen, her isteklerini yaptırmayı alışkanlık haline getiren, kural tanımayan bu tür çocuklar okullarda ki kurallarla karşı karşıya kalınca hayal kırıklığına uğramaktadırlar. Okula ve arkadaş çevresine uyum sağlamakta zorluk çekmektedirler. Gevşek ana baba tutumunda yetişen çocuklar bir müddet sonra anne babalarını denetim altına alırlar. Şımarık olurlar. Çocuklukların da her ortamda istediklerini elde ettikleri için doyumsuzdurlar.

Gevşek anne baba tutumu ev içinde geçerli olduğu gibi ev dışında da geçerlidir. Tabii en büyük problem misafirlige gidildiğinde veya başka çocuklarla karşı karşıya kalındığında su yüzüne çıkar. Örneğin ailece bir misafirlige gidildiğinde, çocuk merakı icabı "Vitrini karıştırmak, evin altını üstüne getirmek " isteyecektir. Anne oturduğu yerde gayet rahat el işini yapıyorken "Amaaaaan! Ne oluacak canım. Çocuktur merak eder. Karıştıracak ki öğrenebilsin. Şimdi ağlamaya başlarsa hiç susmaz. Onu mu dinleyeceğiz?" Der ve genelde de oturduğu yerden kalkmaz. Allah ev sahibine sabır versin demekten başka denilecek çok fazla bir şey kalmamaktadır. Bu tür anne babalara toplumumuzda "Dünya yansa hasırı yanmaz." denilir.

Unutulmamalıdır! Her çocuk önceleri küçüktür. Ama yıllar geçtikçe büyümektedir. Anne babanın verdiği eğitim doğrultusunda toplum içinde iyi veya kötü bir yere sahip olacaktır. Onları eğitip şekillendirirken dikkatli olalım. Sonra eserimiz bizi mahcup etmesin.

GEVŞEK ANNE BABA TUTUMUNUN ÇOCUĞUN KİŞİLİK GELİŞİMİ ÜZERİNDE KALICI ETKİLERİ

Gevşek aile yapısında büyüyen çocuk ailede tek öncelik sahibi olan kişidir. Aile bireyleri çocuğun isteklerine kayıtsız şartsız uydukları için çocuk genelleme yapar."Annem,babam , halam, dedem....komşular her dediğimi yapıyor.Demek herkese her istediğimi yaptırabilirim."Düşüncesi çocukta hakim olur. Fakat dış çevreye çıktığında işler hiç de evdekine benzemediğini görünce çocuk hayal kırıklığına uğrar. Yolunda gitmeyen bir şeyler var. Benim dediğim olana kadar ağlamalıyım."der ve basar yaygarayı.

Anne baba çocuğun haklarına, rollerine, özgürlüğüne, sorumluluklarına fırsat vermeli ve mutlaka sınır koymalıdır. Gevşek aile tutumunda sınır yoktur.

Bu tür ailelerde yetişen çocukların genel özellikleri bencil, sorumsuz, çabuk kızan, darılan, kırılğan, her dediğinin anında olmasını isteyen, sabırsız, şımarık, zor sosyalleşen, anti sosyal davranış özellikleri gösterebilirler. Ayrıca kendilerine olduklarından daha fazla değer verirler. Gururlu, kibirli, kendini beğenen bir kişilik özelliği de sergileyebilirler. Başkaları üzerinde etkili ve kuvvetli olduklarından emindirler."Ben benden boyca ve yaşça büyük insanları dize getirebiliyorum, diğerlerine hükmetmekte çok zor olmamalıdır. " demektedirler. Bu tür çocuklar sosyal ortama girdiğinde ve her dediğinin olmadığını görünce hayal kırıklığına uğrar ve kendi iç kabuğuna çekilirler.

Bazen de yaratıcı ve bağımsız olabilirler. Bu özelliklerini iyi yönlerde kullanabilirler. Çocuk anneye babaya karşı tehditkârdır."Dediğimi yapmazsanız hasta olurum. Yemek yemem. Kendimi arabaların önüne atarım. Evden kaçırım. Kapının camını kırarım..."gibi tehditlerde bulunur. Dediği olmayınca da çoğunluk la tehditlerini uygulamaya koyar. Ailenin ilgisini çekmek için bazen çok çılgın davranışlarda da bulunabilir. Ben merkezli bir kişilik geliştirir.

AMAÇSIZ HOŞGÖRÜLÜ ANNE BABA TUTUMU

Anne babanın çocuklarına karşı hoşgörü sahibi olmaları çocukların bazı kısıtlamalar dışında, arzularını, diledikleri biçimde gerçekleştirebilmelerine izin vermeleri anlamına gelmektedir. Düzeyli hoşgörü sahibi olan anne babaların çocukları evlerine yönelik olumlu bireyler olurlar. Hoşgörü normal düzeyde ise, çocuk kendine güvenen, yaratıcı ve toplumsal birey olarak karşımıza çıkar.

Amaçsız hoşgörüde ise yukarıda anlatmaya çalıştıktan biraz farklıdır. Anne baba ev

içinde ve dışında çocuğun kendilerini rahatsız etmemesi şartıyla, çocuğun tüm davranışlarında serbestlik vardır. Çocuk bir müddet sonra anlar ki "Anne babayı rahatsız etmezsem, her şeyi yapabilirim." Demeye başlar.

Böyle anne babalar hoşgörülü tutumlarından kolay kolay ayrılmak istemezler. Çünkü çocuğa dilediğini vermenin ona karşı koymaktan daha kolay olduğu düşüncesini kendilerine yerleştirmişlerdir. Çocuğu en kolay metotla büyütülmektedirler. Çocuğun istekleri "Bırak ver de ağlamasın, çocuk üzülmesin." Veya "Çocuktur yapar, siz hiç çocuk olmadığınız mı?"denilerek yerine getirilmeye çalışılır. Kendi yaşamadıkları çocukluklarının; çocukları tarafından yaşanmasını isterler.

Böyle bir tutum çoğunlukla çocuğu cezalandırmaktan korkmanın ve çocuğa bebek muamelesi yapmanın bir dönüşümü olarak ortaya çıkmaktadır.

AMAÇSIZ HOŞGÖRÜLÜ ANNE BABA TUTUMUNUN ÇOCUĞUN KİŞİLİK GELİŞİMİ ÜZERİNDE KALICI ETKİLERİ

Seviyeli hoşgörülü bir ailede yetişen çocuğun kişiliği olumlu olarak etkilenir. Baskıdan uzak olması nedeniyle daha yaratıcı ve kendinden emindir.

Amaçsız hoşgörülü aile ortamında yetişen çocuk boşlukta gibidir. Başka çocukların ve toplumun içine girdiği zaman çekingenlik, ürkeklik, göstermekte, grup içinde etkin rol alamamakta, grubun önemsiz işlerini yapmaya eğilim göstermekte, dolayısı ile güvensizlik içinde ve endişeli olmaktadır. Çünkü evin dışındaki kurallar ev kuralları ile çok farklıdır. Evde tek kural vardır."Anne babayı kızdırma!"

Topluma dâhil olabilmek için kavgacılığı, hırçınlığı, agresifliği, kırıncılığı geliştirebilir. İletişimi bu olumsuz özelliklerle kurmak isteyebilir. Grubun lideri olup yönlendirmek isteyebilir. Grubun onayını kazanmak için yasa dışı işler yapabilir. Böylece ana babalarından

yeterli ilgiyi görmeyen ama serbestliği olan çocuklar ya edilgen ya da etken olarak arkadaşlarından onay ve ilgi almaya çalışırlar.

MÜKEMMELİYETÇİ ANNE BABA TUTUMU

Mükemmeliyetçi anne baba her şeyin en iyisini çocuğundan bekler. Kendi gerçekleştiremediği yaşantıları çocuklarının gerçekleştirmesini ister. Mükemmeliyetçi anne babanın çocuğu sınıfın birincisi ve hatta okulun birincisi olmalıdır. Ayrıca çok iyi resim yapmalı, şarkı söylemeli, iyi konuşmalı, lider olmalı, iyi yüzmeli, koşmalı herkesin parmakla göstereceği örnek davranışlar sergileyen çocuk olmalıdır. Hayır! Böyle ailelerde çocuk asla çocuk olmaz. Çocukluğunu yaşayamaz.

Bu tutumda olan anne babalar çocuğu olduğu gibi kabul etmez. Onun her zaman (Number one-bir numara) olmasını isterler. Bilgi yönünden iyi yetişmiş olmasını istediği gibi bedensel, zihinsel yönden gelişmesi için özel eğitime tabii tutarlar. Çocuğun eksik olduğu kısımlar var ise özel derslerle bu yönü telafi etmeye çalışırlar. Çocuğun kaldırabileceğinden çok daha fazlası ona yüklenir. Çocuğun yanlış yapmaya kesinlikle hakkı yoktur. Mükemmeliyetçi ailelerde anne babaların kuralları ve kalıpları vardır. Çocuklarda bu kurallara uymak zorundadır.

Mükemmeliyetçi anne babalar çocuklarından aşırı din, ahlak ve toplum kurallarına uyum beklerler. Kendi çocuklarına bütün çocukça davranışlar yasaklanır. Çocuğun arkadaşlarının seçimi de aileye aittir.

Örneğin: Çocuk sonradan bir problem çıkmasına engel olmak için annesine gelerek "Anne karşı mahalleden Ahmet/Sema var, babası işçi, onunla arkadaş olabilir miyim?" diye sorar. Anne hemen "O çocuğun ailesi iyi değil, Kendiside oldukça görgüsüz ve pis, Ahmet/Sema sana uygun bir arkadaş değil (Kişilik, görünüm, maddiyat, eğitim, aile yapısı... ve diğer nedenler)nedeniyle o çocukla arkadaş olman uygun değil bir daha seni onun yanında dahi görmek istemiyorum." Der. Çocuk son bir gayretle itiraz etmeye çalışır ama nafiye. Anne babalar çocuklarının kendi çocuklarına benzeyen çocuklarla arkadaşlık kurmasını isterler. Diğerleri için çocuğa kesinlikle izin vermezler.

Çocuk anne babanın kurallarına ters olan hareketlerde bulunduğunda çocuğa verilen cezalar da katı ve sert olmaktadır. Önce duygusal sömürü demagoji "Saçımı senin için süpürge ettim, hayırsız evlat,ölürsem hakkımı helal etmeyeceğim.... gibi" eğer bunlar işe yaramazsa fiziksel şiddet yani dayak uygulanmaktadır ve tüm bunlar "Çocuğumun iyiliği için" mantığından yola çıkılarak yapılmaktadır.

Mükemmeliyetçi anne babalar çocuklarından aşırı titizlik ve temizlik beklerler. Çocuğun azıcık üstünü kirletmesi dahi büyük bir olay haline getirilir. Dört dörtlük insan projesi çocuğa çizilerek "İşte sen böyle olmalısın. " denilir. Anne babanın çocuktan beklentileri çocuğun kapasitesinin çok üstündedir. Çocuk devamlı onların istedikleri kalıba uymak zorundadır. Evde daha çok askeri eğitim sistemi hâkimdir. Sabah kalkış saat 8.00, kahvaltı 8.30... çocuğun akşam yatış saati 21.30 şeklindedir. Evde her şey bir kurala bağlanmıştır. Mükemmeliyetçi anne babalara sesleniyorum. Çocuklarınıza çocukluklarını yaşama fırsatı verin. Geçen günler özellikle çocukluk günleri bir daha asla geri gelmez. Bırakın

çocuklarınızın da neşeyle anlatabilecekleri çocukluk yaşantıları olsun. Hiç kimse mükemmel olamaz.

Bu konuda her yeri geldiğinde anlattığım kendi başımda geçen bir olayı sizlerle paylaşmak istiyorum.

Kendi memleketimde öğretmen olarak görev yaptığım bir okulda okulun son günleri. Karne verilmesine üç gün var. Sınıfım okulun hemen girişinde. Haziran ayı. Hava çok sıcak. İçeri hava sirkülasyonu serinlesin diye kapı ve pencereleri açmışım. Benim ses volümü biraz yüksek matematik dersi veriyorum. Öğrencilerin derse katılımı oldukça iyi ve bende iyi motive olmuşum. Otuz öğrencim var yirmi sekizi sınıfta. Biri hastalığı nedeniyle iki öğrencim gelmemiş. Biraz sonra kendisi emeli öğretmen olan ve okula gelemeyen bir öğrencimin verisi açık kapının önünden geçti ve idari kısma doğru gitti. Bende kimse yüksek sesimden dolayı rahatsız olmasın düşüncesiyle kapattım ve derse devam etmeye başladım. Biraz sonda kapı çat diye açıldı ve içeriye okul müdürü ve emekli öğretmen olan öğrencimin velisi içeri girdi. Emekli öğretmen vurgusunu çok yapmamın sebebi hem müdür bey hem de velim yıllarca memleketim Hekimhan'a hizmet etmiş eğitimciler.

Müdür beyin kaşları çatık:

-Yusuf Bey! Siz demişsiniz ki isteyen okula gelmeyebilir demişsiniz.

İşin gerçeği moralim çok bozuldu. Okulun kapanmasına iki gün var ve ben 30 öğrenciden 28'ne matematik dersi anlatıyorum. Hem de şevkle.

- Müdür bey ! Eğer öyle deseydim 30 kişiden 28'i sınıfta olmazdı. Gelmeyen iki öğrenciden biri hastaymış diğeri de A. K. hocamın oğlu.

Müdür bey biraz yüzü kızarır gibi etti ama A. K. Devam etti. Hani öğrencisi mükemmel ya.

- Allah Allah yahuuu. Benim öğrenci de yalan söylemezdi ya. Allah Allah...

Hala hakaret ettiğinin farkına varmadan.

- Ya hocam senin öğrenci yalan söylemiyor da ben mi yalan söylüyorum? Sınıfta 30 kişiden 28'i burada. Bunlar mı yalan söylüyor? Diye bir tepkide bulunmuştum.

Hepimizin eksik yönleri mutlaka vardır. Çocuklarımızın da eksik yönleri olacağını mutlaka düşünmemiz gerekir. Kendimizin bir devamı değildir. Çocuklarımız kendi yaşamadığımız yaşantıları onlardan beklemeyselim. Çünkü bizim hayatımız bize çocuğumuzun hayatı ise ona aittir. Amacınız motomot bir robot yetiştirmekse tercih sizin.

MÜKEMMELİYETÇİ ANNE BABA TUTUMUNUN ÇOCUĞUN KİŞİLİK GELİŞİMİ ÜZERİNDE KALICI ETKİLERİ

Mükemmeliyetçi anne baba tutumuyla yetişen çocuklar ağır nörotik gelişim gösterirler. Kişilik ve karakter yapıları genelde çok katıdır. Esneklik görülmez. Onlar için bir şey ya siyahtır ya da beyaz. Hayatlarında gri ve diğer renkler yer almaz. Bir şey veya kimse ya iyidir ya da kötü.

Çocuk daima bir çatışma içindedir. Kendi doğal içgüdüleri ve ağır kurallar arasında sıkışıp kalmıştır. Sürekli sevgi ve nefret karışımı duyguları aynı anda yaşar.

Çocuk her işte en iyisi ve en üstünü olmak ister. Fakat her işte istediği seviyeyi yakalayınca hayal kırıklığına uğrar. Aşağılık duygusu çocukta gelişir."Bu durumu anne babama nasıl açıklarım?"düşüncesi çocuğu hiç yalnız bırakmaz.

Anne baba doyumsuz olduğu ve hep daha hep daha dediği için çocukta da doyumsuzluk yerleşir. Çocuk nerede durması gerektiğini bilemez. Son noktayı onun yerine başkaları koyar.

KABUL EDİCİ, GÜVEN VERİCİ HOŞGÖRÜLÜ VE DEMOKRATİK ANNE BABA TUTUMU

Anne babanın çocuğu kabulü, sevgi ve sevecenlikle ele alması, çocukla ilgilenmesi şeklinde davranışa yansımaktadır. Kabul eden anne baba, çocuğun ilgilerini göz önünde tutarak, onun yeteneklerini geliştirecek ortamı çocuk için hazırlar. Kabul gören çocuk, genellikle sosyalleşmiş, işbirliğine hazır, arkadaş canlısı, duygusal ve sosyal açıdan dengeli ve mutlu bir bireydir.

Anne baba birbirlerine ve çocuklarına karşı olan duygularında net ve açıktır. Aile içinde güven ve şeffaflık vardır. Aile huzurludur. Problemlerle nasıl baş edebileceklerini birlikte araştırırlar. Bu ortamda yetişen çocuğa kişilik özelliği olarak aynen yansır.

Ana babaların çocuklarına karşı hoşgörülü sahibi olmaları, çocuklarını desteklemeleri, bazı kısıtlamaların dışında çocuğun istek ve arzularını yerine getirmeleri anlamına gelmektedir. Her çocuk kabul edilmek ve yaptığı davranışın sonucunda onaylanmak ister. Büyük veya küçük olsun yaptığı davranışın sonucunu görmek ister."Aferin, bak ne güzel de yapmışsın, bu konuda oldukça başarılısın." Deyip çocuğun başını okşamak ona dünyaları vermekle eşdeğerdir. Çocuk başardığını ve onaylandığını gördükçe daha fazla başarmak ve daha fazla onay ve övgü almak isteyecektir.

Eğer aile ortamı çocuğa kendi benliğini, kimliğini, duygu ve düşüncelerini anlatma özgürlüğü veriyorsa çocuk sağlıklı bir biçimde olgunlaşma yolunda gelişir. Ana babanın denetimli serbest bırakması çocuğun kendisini geliştirici imkânları önüne sunması demektir. Çocuk daha yaratıcı ve daha toplumsal bir birey olarak yetişecektir. Bu tutum içersindeki ana babalar olgun insanlardır. Aileyi ilgilendiren kararlar alınırken çocuğunda fikri alınır."Daha o çocuk. Bu işten o ne anlar."Mantığı bu aileler de görülmez. Bu tür ailelerde çocukta bizimle yaşıyor. Ve alacağımız kararlarda onun da söz hakkı olmalıdır. Düşüncesi hâkimdir. Aile fertlerinin hepsinin eşit söz ve oy hakkı vardır. Çocuğun bir birey olarak ailesini sevip sayan ama bağımsız bir fert olması gerektiği inancı mevcuttur. Çocuğa sevgi ve saygı gösterilir. Çocuğun kendi düşünce ve fikirlerini (ne kadar mantıksız olursa da olsun) açıklama fırsatı verilir. Çocuk susmaya değil konuşmaya teşvik edilir.

Aile her şeyden önce çok iyi rehberdir. Çocuğa yol gösterilir ama alacağı kararlar konusunda serbest bırakılır çocuğa birçok alternatif sunulur. Seçim sadece çocuğa aittir. Seçimin sonucuna katlanması da çocuğundur. Böylelikle çocuğa nasıl karar vereceği aldığı kararların sonucuna da nasıl katlanacağı öğretilir."Karar senin kararın. Sonuçta aldığın karar kadar senin

çünkü yaşadığın hayat sadece ve sadece sana aittir." Düşüncesi ailede hâkimdir. Çocuğun ailede kendine özgü bir yeri vardır. Ailenin diğer üyelerinin istek ve ihtiyaçları, denge içinde karşılanır.

Böyle bir ailede evde ve toplum da kabul edilen ve edilmeyen davranışların sınırları bellidir. Çocuk neyi nerede yapacağını veya yapmayacağını bilir. Ev ve toplum kuralları, çocuğa anlatılır. Ve bizzat uygulaması yapılır. Her şeyden önce anne ve baba iyi bir modeldir. Çocuklarında görmek istemedikleri davranışları kendileri de yapmazlar. Çocuk sınırlar için de özgürdür. Sözleri dinlenir yetişkinler tarafından kendisine değer verildiği ve önemsendiği çocuk hisseder. Kendine ait bir saygı ve özgüven geliştirir.

Özellikle çocuğa şiddet ve duygusal yaptırım gücü yerine ona anlatarak ve onu ikna ederek denetlemeyi seçen anne babanın çocukları: anne babaların duygu, düşünce değer ve beklentileri hakkında sebepleri ve sonuçları konusunda bilgi sahibidirler. Çocuklar buna göre hareket ederler. Evde hangi davranışın sonucunun ne olacağı önceden belirlenmiştir. Demokratik ailede yetişen birey, hem davranış seçiminde kendini özgür görebilir, hem de seçimleri hakkında kısıtlanacağından çekinmeden anne ve babasına danışabilecek onlarla fikir alışverişinde bulunabilecek durumdadır. Aile fertleri arasında açık ve net bir iletişim söz konusudur. Duygu ve düşünceler açık kalplilikle ifade edilmektedir. Problemlerde yine aynı şekilde konuşarak ve ikna edilerek çözüme ulaştırılmaya çalışılır. Çözüm ararken de demokratik yollara başvurulur.

KABUL EDİCİ, GÜVEN VERİCİ VE DEMOKRATİK ANNE BABA TUTUMUNUN ÇOCUĞUN KİŞİLİK GELİŞİMİ ÜZERİNDE KALICI ETKİLERİ

Demokratik ve güven verici bir ortam da yetişen çocuk, kendine ve çevresine saygılı, sınırları bilen, yaratıcı, aktif, etkin, girişken, yaratıcı ilişkiler kurabilen, kendine karşı fikirlere saygı duyan, kendi inandıklarını sonuna kadar savunabilen, atılgan, fikirlerini serbestçe söyleyebilen ve kendine ait fikirleri doğrultusunda hareket eden, kişilik ve davranışları açısından dengeli sorumluluk duyguları gelişmiş, kurallara ve otoriteye karşı körü körüne bağlı olmayan, hoşgörülü, açık fikirli, anlaşılır, toplumsal ve uyumlu bir birey olarak yetişir. Böyle özelliklere sahip olan çocuğu kim istemez ki? Şimdiye kadar anlatmaya çalıştığım anne baba tutumları içinde en sağlıklı ve başarılı olanı "güven verici" "kabul edici" "destekleyici" "hoşgörülü" ve "demokratik" anne baba tutumudur. Ancak bu esnek yaklaşım için de bedensel, zihinsel ve ruhsal açıdan sağlıklı bireyler yetişebilir.

KARAR SİZİN... ÇOCUĞUNUZU NASIL YETİŞTİRMEK İSTİYORSUNUZ?

Çocuğunuza şimdi uygulamış olduğunuz eğitim tarzının olumlu ve olumsuz yönleri nelerdir? Yetiştirdiğiniz bir insan. Dönüşü olmayan hatalar yapmamak için, neler yapmalıyız? Henüz her şey bitmiş değil.

Çocuğunuza iyi bir eğitim verebilmek ve her açıdan sağlıklı bireyler yetiştirebilmek, hepimizin amacı. Bu amaç doğrultusunda neler yapabiliriz?

ANNE BABALARA ÇOCUK EĞİTİMİ KONUSUNDA GENEL TAVSİYELER

Çocuğunuz, evet! Sizin ve eşinizin çocuğu öncelikle onu benimseyin ve her haliyle onu kabul edin. Onu sevin sevmeye ve sevilmeye hepimizin ihtiyacı var. Şimdiden karşılığını yıllar sonra alacağınız bir yatırım yapın ve çocuğunuzla ilgilenin.

0-6 yaş arası çok önemli. Bu yaşlar arasında çocuğunuzla kurduğunuz ilişki ömür boyu kuracağınız ilişkinin temelini oluşturacaktır. Temeli iyi atın ki binanız sağlam olsun.

Çocuğunuza iyi bir örnek ve iyi bir model olun. Ona ne verirsiniz, size de aynısını geri verecektir. Doğru, dürüst olmasını istiyorsanız siz de yalan söylemeyin.

İçinizdeki çocuğa seslenin, onu oradaki uykusundan uyandırın. Kendi çocukluk yıllarınıza dönün. Neler hissettiğinizi neler yaşadığınızı düşünün. Çocuğunuzun anlamak şimdi daha da kolaylaşacaktır. Çocuğunuz kendisini sizin yerinize koyamaz çünkü o sizin yaşadıklarınızı henüz yaşamadı. Ama siz kendinizi onun yerine koyabilirsiniz. Çocuğunuzla empati (duygudaşlık) kurun. Çocuğunuza mutlaka "Seni anlıyorum." Mesajını gönderin.

Kaç tane çocuğunuz olursa olsun, ikiz de olsalar hepsi ayrı yaratılmışlardır. Çocuklarınız eşsizdir. Bir eşleri ya da benzerleri bulunmaz. O yüzden tüm çocuklarınızı aynı kalıba sokmayın her birinin ayrı ayrı yetenekleri ve özellikleri mevcuttur.

Çocuklarınıza birer birey olarak saygı gösterin. Çocuğunuza yapabileceğiniz en önemli yardım; geri planda kalarak kendi benliğinin gelişmesinde, kendine ait bir kişilik geliştirmesinde yardımcı olabilmektir.

Çocuğun güçlü bir kişilik yapısına sahip olabilmesi için de tutarlı bir aile ortamında yetişmesi gerekmektedir. Yetişkinlerin yönettiği uyumlu, tutarlı, dengeli, sevgi ve saygı ilişkisine dayalı baskıcı olmayan bir aile ortamına her çocuğun ihtiyacı vardır.

Çocuğunuzun, çeşitli davranışlarını sınırlandırabilirsiniz. Ama asla çocuğunuzun duygularını ve hayallerini sınırlandıramazsınız. Onun duygularını önlemeye çalışmayın aksine onun duygularını düşüncelerini dile getirmesini sağlayın. Onunla her fırsatta konuşun.

Çocuklarınızın davranışlarını kontrol altında tutabilmek için, akla ve mantığa uygun sınırları ve kuralları eşinizle (ailenizle) birlikte koyun. Koyduğunuz kurallar uygulanabilir olmalıdır. Kuralları hemen uygulamaya geçin. Unutmayın tüm çocuklar için reçete gibi kurallar yoktur. Çocuğunuzun yapısına ve yaşadığınız ortama uygun kuralları kendi deneyimlerle en uygununu sizler bulmalısınız.

Çocuğunuzun kendi kendine yetebilen, olumlu bir kişilik sahibi olmasını istiyorsanız olumlu yapmış olduğu davranışları onaylayıp destekleyin. Onu teşvik edin, olumsuz davranışlardan vazgeçirmek için bu davranışların fazla üzerinde durmayın. Olumlu davranışları pekiştirin

çocuklar, ısrarla üzerinde durulan davranışları tekrarlama eğilimindedirler. Birtakım davranışları, yasaklamak yerine diğer davranışları desteklemeyi tercih edin.

"Okula gidince öğretmen onu hizaya sokar. Öğretmen onun hakkından gelir." Demeyin. Çünkü eğitim okuldan önce evde başlar. Okulda geçirilen zaman süresi çok sınırlıdır. Ayrıca öğretmenin uğraşması gereken tek öğrenci sizin çocuğunuz değildir. Hayat okulunun ilk sınıfı aile eğitimiyle başlar. Okulda verilen eğitimle, ailede verilen eğitim birbiriyle tutarlı olmalıdır. Çelişkiler olursa çocuk seçim yapmak zorunda kalır. Okul mu? Ev mi? Şeklinde çocuk bocalar. Bu çelişkiyi çocuğa yaşatmamak için okul ve aile paralel bir eğitim vermelidir.

Çocuğunuzu ne kadar fazla uyaranlarla, karşı karşıya bırakırsanız çocuğunuzun zihinsel, bedensel, sosyal gelişimi o kadar çabuk ve iyi olur. Çocuğunuzun zekâsını geliştirmek için, zekâ geliştirici oyunlar oynayın. Konuşmasını geliştirmek içinse onunla bol bol ve her konuda daha doğmazdan önce konuşmaya başlayın.

Çocuğunuza zaman ayırın. Ayırdığınız zamanın, çokluğu ya da azlığı çok önemli değil önemli olan o zamanın niteliğidir.

Özellikle çalışan anneler çocuklarına zaman ayıramadıklarında şikâyetçidirler. Bire bir zaman ayırmak yerine mutfakta yemek yaparken onunla konuşmak "Bugün okulda ne yaptınız. Sınavın nasıl geçti." Gibi. Alışverişe birlikte çıkabilmek, akşam yürüyüşleri yapabilmek sınırlı zamanı etkin ve en iyi şekilde kullanabilmek önemlidir.

Çocuğumuzun da bizim de eksik olan yönlerimiz mutlaka vardır. Kendi kendinizle barışık olun. İyi ve kötü yanlarınızla çocuğunuz ve kendinizi kabul edin. Unutmayın, hatasız kul olmaz.

Çocuğumuza, çocukluğunu yaşama fırsatı verelim. Yaşamadığı çocukluk günlerinin hesabını bir gün gelip bize sormaya mutlaka kalkacaktır.

Çocuk yetiştirmek dünyanın en zor sanatıdır. Zaman zaman kızabiliriz. Sinirleniriz. Hatta onları cezalandırırız. Siz de insansınız yaşadığınız ve hissettiğiniz duygulardan dolayı kendinizi suçlamayın."Kendimi çocuklarım için feda ediyorum."Duygusuna kapılan ve böyle yaşayan kişiler çok da iyi yapıyor sayılmazlar. Sizin hayatınız size, onların hayatı da onları aittir. Ortak bir yol bulup kendinize zaman ayırabilmeli ve size ait hayatın tadını çıkarabilmelisiniz.

Ana baba olmak serüveninde en iyi rehberiniz, kendi çocukluk yıllarınız ve duygularınızdır. Kendi çocukluğunuzu düşünün, çocukluğunuza dönün. Ve çocuklarınıza ona göre davranın. Sizlere ve çocuklarımıza başarılar diliyorum.

KAYNAKLAR:

- 1-Dodson ,Fitzhugh "Çocuğunuz tanyor musunuz?" Denge Yayınları İstanbul, 1997.
- 2-Altinköprü,Tuncel "Çocuğun başarısı nasıl sağlanır.?" Hayat Yayınları, İstanbul ,1999.
- 3-Yavuzer , Haluk " Çocuk Psikolojisi" Remzi Kitapevi, İstanbul 14. Basım,1997.
- 4-Yavuzer, Haluk "Çocuk Eğitimi El Kitabı" Remzi Kitapevi, İstanbul ,7. Basım 1997